

Relationship of self-image and self-acceptance with the expression of anger in girls diagnosed with conduct disorder

Związek obrazu siebie i samoakceptacji z ekspresją gniewu w grupie dziewcząt z diagnozą zaburzeń zachowania

Department of Psychopathology and Clinical Diagnosis, Institute of Psychology, Kazimierz Wielki University, Bydgoszcz, Poland

Correspondence: Agnieszka Kruczek, Department of Psychopathology and Clinical Diagnosis, Institute of Psychology, Kazimierz Wielki University, Leopolda Staffa 1, 85-867 Bydgoszcz, Poland, tel.: +48 665 221 926, e-mail: agnesview@gmail.com

Zakład Psychopatologii i Diagnostyki Klinicznej, Instytut Psychologii, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Bydgoszcz, Polska

Adres do korespondencji: Agnieszka Kruczek, Zakład Psychopatologii i Diagnostyki Klinicznej, Instytut Psychologii, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, ul. Leopolda Staffa 1, 85-867 Bydgoszcz, tel.: +48 665 221 926, e-mail: agnesview@gmail.com

Abstract

Objective: The aim of the study was to evaluate the structure of self-image and the level of self-acceptance in girls with conduct disorder and to determine the relationship of self-image and self-acceptance with the expression of anger. **Material and method:** The study included 59 girls diagnosed with conduct disorder who had been placed in a youth detention centre. The subjects were asked to complete the Polish adaptation of the Adjective Check List by H.B. Gough and A.B. Heilbrun and the Anger Expression Scale (SEG) by N. Ogińska-Bulik and Z. Juczyński. A structured interview was used to obtain social and demographic information. **Results:** Girls with conduct disorder checked a higher total number of adjectives than girls from the control group. They selected more unfavourable adjectives and fewer favourable adjectives than pupils from the control group. The selections made by the study group had a lower communality score. Girls with diagnosed conduct disorder presented a lower level of self-acceptance. **Discussion:** The literature shows that adolescents with conduct disorder often consider themselves to be worthless. The results of the present study also indicate that girls from a youth detention centre had a more negative self-image in comparison with girls from the control group. A negative self-image was associated with more frequent indirect or direct externalisation of anger, which is often considered tantamount to aggression and less effective control of anger. **Conclusions:** Girls with conduct disorder are different from girls in the control group in terms of the structure of self-image and the level of self-acceptance. There are links between self-image and anger expression styles in the study group. Individuals with conduct disorder who had a more positive self-image internalised their anger more often, whereas those who had a more negative self-image externalised their anger more frequently and controlled it to a lesser degree.

Keywords: conduct disorder, self-image, anger

Streszczenie

Cel pracy: Badanie miało na celu ocenę struktury obrazu siebie i poziomu samoakceptacji dziewcząt z zaburzeniami zachowania, a także określenie związku obrazu siebie i samoakceptacji z ekspresją gniewu. **Materiał i metoda:** W badaniu uczestniczyło 59 dziewcząt umieszczonych w zakładzie poprawczym ze zdiagnozowanymi zaburzeniami zachowania. Badane zostały poproszone o wypełnienie Listy Przymiotnikowej (Adjective Check List) H.B. Gougha i A.B. Heilbruna w adaptacji polskiej oraz Skali Ekspresji Gniewu autorstwa N. Ogińskiej-Bulik i Z. Juczyńskiego. W celu uzyskania informacji o charakterze społeczno-demograficznym wykorzystano wywiad strukturalizowany. **Wyniki:** Dziewczeta z zaburzeniami zachowania zaznaczały większą całkowitą liczbę przymiotników niż dziewczeta z grupy kontrolnej. W porównaniu z uczennicami wybierały więcej przymiotników o zabarwieniu negatywnym, a mniej – o zabarwieniu pozytywnym. Wskazania grupy badanej były mniej typowe. Dziewczeta ze zdiagnozowanymi zaburzeniami zachowania prezentowały niższy poziom samoakceptacji. **Omówienie:** Z literatury przedmiotu wynika, że młodzież z zaburzeniami zachowania często uważa siebie za bezwartościową. Również wyniki przeprowadzonych badań wskazują, iż dziewczeta z placówki resocjalizacyjnej miały bardziej negatywny obraz siebie w porównaniu z dziewczętami z grupy kontrolnej. Negatywny obraz siebie wiązał się z częstszym kierowaniem gniewu na zewnątrz w sposób pośredni i bezpośredni – często utożsamianym z agresją i mniej efektywnym kontrolowaniem gniewu. **Wnioski:** Dziewczeta z zaburzeniami zachowania różnią się pod

względem struktury obrazu siebie i poziomu samoakceptacji od dziewcząt z grupy kontrolnej. W grupie badanej występują związki między obrazem siebie a stylami ekspresji gniewu. Osoby z zaburzeniami zachowania mające bardziej pozytywny obraz siebie częściej kierowały gniew do wewnątrz. Te zaś, które miały bardziej negatywny obraz siebie, częściej kierowały gniew na zewnątrz i w mniejszym stopniu go kontrolowały.

Słowa kluczowe: zaburzenia zachowania, obraz siebie, gniew

INTRODUCTION

In the recent years, a significant increase in the involvement of girls in criminal acts has been observed. A growing number of cases of both socially unacceptable and highly violent behaviour has been recorded (Borzucka-Sitkiewicz, 2010; Iniewicz, 2008).

Criminal behaviour is the fundamental diagnostic criterion for conduct disorder. Such a diagnosis is valid if anger or defiant behaviour presented by an adolescent have become a relatively constant and socially unapproved habit (Pecyna, 1998; Szecówka-Nowak, 2008). According to the fifth edition of the Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-V, 2013), conduct disorder involve frequent fighting, cruelty towards people and animals, vandalism, fraud, burglary or theft and serious breach of social norms, among others.

There is no clear answer to the question regarding conduct disorder aetiology (Aronson et al., 2010). Many studies exploring this problem focus on the role of congenital factors in determining the way of reacting in certain situations. Important constitutional factors include the level of balance between stimulation and inhibition processes, their dynamics and strength, type of the nervous system determining temperament as well as its activity and reactivity, which are related to the need for stimulation (Popielarska, 1989). Research also shows that conduct disorder is associated with the experiences of an individual in their relationships with persons close to them during childhood (Moore et al., 2017; Presnall et al., 2014; Rhee et al., 2016). This is true in particular for such difficult experiences as sexual abuse (Maniglio, 2015) or domestic violence (Oakley et al., 2016). Much attention has been devoted in the literature to the influence of neurochemical disturbances on conduct disorder (Frick, 2004). The consumption of alcohol by the mother during the first trimester of pregnancy has turned out to be key to the development of this disorder (Larkby et al., 2011). It has also been proven that adolescents with conduct disorder displayed functional abnormalities in cortical regions associated with emotions and vision (Zhou et al., 2015). Thus, according to the views of developmental psychopathology (Białecka-Pikul, 2011) there is no one single cause of conduct disorder. Not only congenital, but also sociological and psychological factors should be taken into account, i.e. multiple aetiology should be considered.

Due to the wide scope of the subject of conduct disorder aetiology the present study attempted to evaluate this disorder from the perspective of self-image as the central element

WSTĘP

W ostatnich latach dostrzega się znaczący wzrost udziału dziewcząt w dokonywaniu czynów przestępczych. Zauważa się zarówno więcej zachowań nieakceptowanych społecznie, jak i podejmowanych przez dziewczęta zachowań przesycionych brutalnością (Borzucka-Sitkiewicz, 2010; Iniewicz, 2008).

Zachowania o charakterze przestępczym stanowią zasadnicze kryterium diagnostyczne zaburzeń zachowania. O takiej diagnozie można mówić, gdy prezentowana przez adolescenta złość czy zachowania buntownicze stają się względnie trwałym i społecznie nieaprobowanym nawykiem (Pecyna, 1998; Szecówka-Nowak, 2008). Zgodnie z piątą edycją klasyfikacji zaburzeń psychiatrycznych (DSM-V, 2013) do zaburzeń zachowania należą m.in. nadmierne częste wdawanie się w bójki, okrucieństwo wobec ludzi i zwierząt, niszczenie mienia, oszustwa, włamania lub kradzieże, poważne naruszenie zasad społecznych.

Nie ma jednoznacznej odpowiedzi na pytanie o etiologię zaburzeń zachowania (Aronson et al., 2010). Wiele badań poświęconych temu problemowi koncentruje się na roli wrodzonych uwarunkowań, determinujących sposób reagowania w określonych sytuacjach. Ważną rolę odgrywają tu takie czynniki konstytucjonalne, jak stopień równowagi między procesami pobudzenia i hamowania, ich ruchliwość i siła, typ układu nerwowego warunkujący rodzaj temperamentu oraz jego aktywność i reaktywność, pozostające w relacji z zapotrzebowaniem na stymulację (Popielarska, 1989). Wyniki badań pokazują też, że pojawienie się zaburzeń zachowania jest związane z doświadczeniami jednostki w relacjach z osobami bliskimi w okresie dzieciństwa (Moore et al., 2017; Presnall et al., 2014; Rhee et al., 2016). W szczególności dotyczy to doświadczenia takich sytuacji trudnych, jak wykorzystanie seksualne (Maniglio, 2015) czy przemoc domowa (Oakley et al., 2016). W literaturze wiele miejsca poświęcono analizie wpływu nieprawidłowości neurochemicznych na zaburzenia zachowania (Frick, 2004). Kluczowe dla rozwoju tych zaburzeń okazało się spożywanie alkoholu przez matkę w pierwszym trymestrze ciąży (Larkby et al., 2011). Udowodniono również, że młodzież z zaburzeniami zachowania ujawniała nieprawidłowości funkcjonalne w regionach korowych związanych z emocjami i wzrokiem (Zhou et al., 2015). A zatem, zgodnie z założeniami psychopatologii rozwojowej (Białecka-Pikul, 2011), nie istnieje jedna przyczyna zaburzeń zachowania. Trzeba brać pod uwagę nie tylko czynniki wrodzone, lecz także czynniki socjologiczne i psychologiczne, czyli należy mówić o polietologii.

of personality. Self-image has a significant influence on the regulation of behaviour, particularly on its motivational aspects (Oleś, 2005). It is responsible for the control and selection of behaviour (Baumeister et al., 2003; Drwal, 1981; Niebrzydowski, 1976; Siemionow, 2011).

According to research individuals with a positive self-image adapt to changing reality better. They accept their own behaviour and are not overly serious about themselves. They are also able to treat the feeling of rage or anger as a natural thing and vent these feelings in a socially acceptable manner (Siemionow, 2011). A negative self-image, on the other hand, is expressed by deprecating thoughts about oneself (Siemionow, 2011). Brzezińska (2000) calls such a negative image “self-rejection,” which makes an individual experience a sense of harm and perceive the world as a hostile place. An individual with a negative self-image often feels sad, depressed and angry (Kernis et al., 1989). A negative self-image can be compared to a blockade which makes one look at the world around them and what happens in it only with hostility (Baumeister et al., 2003; Beck, 2005; Kernis et al., 1989).

Research shows that individuals with conduct disorder have a negative self-image and a low level of self-acceptance and self-control (Hołyst, 1999; Kubacka-Jasiecka, 1986; Seals and Young, 2003; Walker and Holtfreter, 2016). For this reason, the present study attempted to evaluate the level of self-acceptance and the structure of self-image in girls with conduct disorder as well as trying to determine the relationship between self-image and the expression of anger. The following research hypotheses were made:

1. The structure of self-image and the level of self-acceptance in the group of girls with conduct disorder are different than in the control group. It is presumed that girls with conduct disorder will have a more negative self-image and a lower level of self-acceptance than girls from the control group.
2. There are numerous links between the level of self-acceptance and self-image and anger expression styles in girls with conduct disorder. Girls with a more negative self-image will externalise their anger more frequently, in an indirect and direct way, whereas girls with a more positive self-image will internalise their anger more often and control it more effectively. A higher level of self-acceptance in individuals with conduct disorder will be associated with more frequent internalisation of anger.

MATERIAL AND METHOD

A hundred and eighteen girls aged 12–20 years were participated in the study. Inclusion in the study group was based on psychological assessment. Pursuant to the Polish Proceedings in Cases of Minors Act of 26 October 1982, comprehensive psychological assessment is performed before the court issues a decision to put a minor in a youth detention centre. Fifty-nine girls with diagnosed conduct

W prezentowanych tu badaniach, ze względu na szeroki zakres problematyki etiologii zaburzeń zachowania, podjęto próbę oceny tych zaburzeń z perspektywy obrazu siebie – jako centralnego elementu osobowości. Obraz siebie ma znamienny wpływ na regulację zachowania, w szczególności zaś na jego aspekty motywacyjne (Oleś, 2005). Odpowiada za kontrolę i za selekcjonowanie zachowań (Baumeister et al., 2003; Drwal, 1981; Niebrzydowski, 1976; Siemionow, 2011).

W świetle wyników badań osoby mające pozytywny obraz siebie lepiej adaptują się do zmiennej rzeczywistości. Akceptują swoje zachowanie i cechują się dystansem do własnej osoby. Potrafią też uznać za naturalne odczuwanie gniewu czy złości oraz umieją odreagować te stany emocjonalne w sposób akceptowany społecznie (Siemionow, 2011). Z kolei negatywny obraz siebie wyraża się deprecjonującym myśleniem o sobie (Siemionow, 2011). Brzezińska (2000) nazywa taki negatywny obraz samoodtrąceniem, które sprawia, że człowiek doświadcza poczucia krzywdy i odbiera świat jako nieprzyjazny. Jednostce mającej negatywny obraz siebie często towarzyszą smutek, przygnębienie i złość (Kernis et al., 1989). Negatywny obraz siebie można porównać do blokady, która nie pozwala człowiekowi spojrzeć na świat i to, co się w nim dzieje, inaczej niż w sposób nieprzychylny (Baumeister et al., 2003; Beck, 2005; Kernis et al., 1989).

Wyniki badań wskazują, że osoby z zaburzeniami zachowania mają negatywny obraz siebie oraz niski poziom samoakceptacji i samokontroli (Hołyst, 1999; Kubacka-Jasiecka, 1986; Seals i Young, 2003; Walker i Holtfreter, 2016). Z tego względu w prezentowanych badaniach podjęto próbę oceny poziomu samoakceptacji i struktury obrazu siebie u dziewcząt z zaburzeniami zachowania, a także określenia relacji między obrazem siebie a ekspresją gniewu. Postawiono następujące hipotezy badawcze:

1. Struktura obrazu siebie i poziom samoakceptacji w grupie dziewcząt z zaburzeniami zachowania są inne niż w grupie kontrolnej. Przypuszcza się, że dziewczęta z zaburzeniami zachowania będą miały bardziej negatywny obraz siebie oraz niższy poziom samoakceptacji niż dziewczęta z grupy kontrolnej.
2. U dziewcząt z zaburzeniami zachowania występują liczne związki między poziomem samoakceptacji i obrazem siebie a stylami ekspresji gniewu. Dziewczęta z bardziej negatywnym obrazem siebie częściej będą kierowały gniew na zewnątrz – w sposób pośredni i bezpośredni. Natomiast dziewczęta z bardziej pozytywnym obrazem siebie będą częściej kierowały gniew do wewnątrz i efektywniej go kontrolowały. Wyższy poziom samoakceptacji u osób z zaburzeniami zachowania będzie się wiązał z częstszym kierowaniem gniewu do wewnątrz.

MATERIAŁ I METODA

W badaniu wzięło udział 118 dziewcząt w wieku 12–20 lat. Podstawą włączenia do grupy badanej był wynik diagnozy

disorder who were placed in a youth detention centre upon a court decision were included in the study group. The mean age of subjects with conduct disorder was 16 years ($SD = 1.54$).

The control group included 59 junior secondary school and vocational school pupils. The mean age in this group was 15 years ($SD = 1.74$). A detailed profile of the subjects is presented in Tab. 1. The study was conducted in Polish junior secondary and secondary schools between September 2016 and January 2017.

The Polish adaptation of the Adjective Check List by Harrison B. Gough and Alfred B. Heilbrun was used to evaluate the structure of self-image. ACL is a personality test comprising 300 adjectives forming 37 scales and classified under 5 groups: *modus operandi*, need subscale, topical

Social and demographic characteristics <i>Cechy społeczno-demograficzne</i>	Study group <i>Grupa badana</i> n = 59		Control group <i>Grupa kontrolna</i> n = 59	
	f	%	f	%
Education <i>Wykształcenie</i>				
Elementary <i>Podstawowe</i>	50	84.75	53	89.83
Lower secondary <i>Gimnazjalne</i>	9	15.25	6	10.17
Size of place of residence <i>Wielkość zamieszkiwanej miejscowości</i>				
Village <i>Wieś</i>	10	16.95	24	40.68
Small town up to 25,000 inhabitants <i>Miasteczko do 25 tys. mieszkańców</i>	4	6.78	7	11.86
Town up to 100,000 inhabitants <i>Miasto do 100 tys. mieszkańców</i>	10	16.95	22	37.29
City up to 200,000 inhabitants <i>Miasto do 200 tys. mieszkańców</i>	18	30.51	3	5.08
City up to 300,000 inhabitants <i>Miasto do 300 tys. mieszkańców</i>	17	28.81	3	5.08
Type of family of origin <i>Typ rodziny pochodzenia</i>				
Two-parent family <i>Rodzina pełna</i>	11	18.64	41	69.49
Single-parent family <i>Rodzina niepełna</i>	48	81.36	18	30.51
Rating of financial status <i>Ocena sytuacji materialnej</i>				
Very good <i>Bardzo dobra</i>	9	15.25	21	35.59
Good <i>Dobra</i>	19	32.20	28	47.46
Sufficient <i>Dostateczna</i>	24	40.68	8	13.56
Poor <i>Zła</i>	4	6.78	2	3.39
Very poor <i>Bardzo zła</i>	3	5.08	0	-

Tab. 1. Social and demographic profile of the study group and the control group

Tab. 1. Społeczno-demograficzna charakterystyka grupy badanej i grupy kontrolnej

psychologicznej. Zgodnie z Ustawą z 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich kompleksowa diagnoza psychologiczna jest przeprowadzana przed wydanym przez sąd postanowieniem o umieszczeniu nieletniego w zakładzie poprawczym. Do grupy badanej zakwalifikowanych zostało 59 dziewcząt z diagnozą zaburzeń zachowania, na mocy postanowienia sądu umieszczonych w zakładzie poprawczym. Średnia wieku w grupie uczestniczek z zaburzeniami zachowania wynosiła 16 lat ($SD = 1,54$).

Grupę kontrolną stanowiło 59 uczennic gimnazjum i zasadniczej szkoły zawodowej. Średnia wieku w tej grupie wynosiła 15 lat ($SD = 1,74$). Szczegółową charakterystykę badanych przedstawiono w tab. 1. Badania zostały przeprowadzone na terenie szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych w okresie od września 2016 do stycznia 2017 roku.

Do oceny struktury obrazu siebie wykorzystano Listę Przymiotnikową ACL (Adjective Check List) autorstwa Harrisona B. Gougha i Alfreda B. Heilbruna w adaptacji polskiej. ACL jest testem osobowości złożonym z listy 300 przymiotników, które tworzą 37 skal i są uporządkowane w 5 grup: *modus operandi*, podskalę potrzeb, podskale tematyczne, podskale analizy transakcyjnej oraz podskale oryginalności – inteligencji (Juros i Oleś, 1993). Wyniki we wszystkich podskalach testu, jak również wskaźnik samoakceptacji zostały obliczone za pomocą programu komputerowego. Podkreślając przymiotniki w ACL, dziewczęta odpowiadały na pytanie o realny obraz siebie.

Do zbadania nasilenia gniewu i tendencji do jego tłumienia posłużyła Skala Ekspresji Gniewu (SEG) Niny Ogińskiej-Bulik i Zygryda Juczyńskiego (2001). Współczynniki rzetelności SEG mieszczą się w granicach 0,73–0,83 dla gniewu kierowanego na zewnątrz i 0,67–0,84 dla gniewu kierowanego do wewnątrz. Zidentyfikowano także po dwa czynniki dla każdego z dwóch stylów ekspresji gniewu. W przypadku gniewu kierowanego na zewnątrz czynniki te określono jako gniew pośredni i bezpośredni, a w przypadku gniewu kierowanego do wewnątrz – jako gniew kontrolowany i gniew tłumiony (Ogińska-Bulik i Juczyński, 2001).

W celu uzyskania informacji o charakterze społeczno-demograficznym przeprowadzono wywiady strukturalizowane. Badania zostały wykonane w modelu korelacyjnym. Do opisu zmiennych w grupach wykorzystano: średnią (M), odchylenie standardowe (SD), liczebność (f) i procent (%). Do ustalenia kierunku i siły związków między zmiennymi służył współczynnik korelacji liniowej Pearsona. W celu określenia istotności różnic między grupami zastosowano test t -Studenta.

WYNIKI

Prezentację wyników badań rozpoczęto od statystyk opisowych uwzględnionych zmiennych. Analizy nie wykazały istotnych statystycznie różnic w zakresie stylów ekspresji gniewu między dziewczętami z zaburzeniami zachowania a dziewczętami z grupy kontrolnej (tab. 2).

subscales, transactional analysis subscales and originality-intelligence subscale (Juros and Oleś, 1993). The results on all subscales of the test and the self-acceptance index were calculated using a computer programme. When marking adjectives on the ACL the girls responded to the question about their real self-image.

The Anger Expression Scale (Polish: Skala Ekspresji Gniewu, SEG) by Nina Ogińska-Bulik and Zygfried Juczyński (2001) was used to analyse the intensity of anger and the tendency to suppress it. The reliability coefficients of SEG are within the range of 0.73–0.83 for externalised anger and 0.67–0.84 for internalised anger. Two factors each were also identified for both styles of anger expression. For externalised anger these factors were defined as indirect and direct anger and for internalised anger as controlled and suppressed anger (Ogińska-Bulik and Juczyński, 2001).

Structured interviews were used to obtain social and demographic information.

The study was conducted using a correlational model. The mean (*M*), standard deviation (*SD*), number (*f*) and percent (%) were used to describe the variables in the groups. The Pearson linear correlation coefficient was used to determine the direction and strength of links between the variables. In order to determine the significance of differences between the groups the Student's *t*-test was used.

RESULTS

The presentation of the study results started with descriptive statistics of the analysed variables. Analysis did not demonstrate any statistically significant differences in the styles of anger expression between girls with conduct disorder and girls from the control group (Tab. 2).

Differences in the structure of self-image in girls with conduct disorder and girls from the control group

Statistical analysis revealed that girls with conduct disorder checked a higher total number of adjectives than girls from the control group. They also selected more unfavourable adjectives and fewer favourable adjectives. Individuals from the study group achieved significantly lower scores on the communality scale (Tab. 3).

Comparative analysis using the Student's *t*-test shows that girls with conduct disorder displayed a weaker tendency for endurance and were less active in nurturing others. In addition, they maintained friendships with other people to a lesser degree than girls from the control group (Tab. 4). Topical scales were analysed next. Girls from a detention centre had lower self-confidence and a less idealised image of themselves and turned out to be less creative than pupils from the control group (Tab. 5).

Transactional analysis subscales were constructed based on the Eric Berne's theory (as described in Juros and Oleś, 1993). Berne considered human behaviour to be the

Variable <i>Zmienna</i>	Study group <i>Grupa badana</i>		Control group <i>Grupa kontrolna</i>		<i>t</i>	<i>p</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Internalised anger <i>Gniew kierowany do wewnątrz</i>	28.80	6.44	29.05	7.37	-0.20	0.842
Suppressed anger <i>Gniew tłumiony</i>	18.12	5.70	19.40	5.06	-1.28	0.202
Controlled anger <i>Gniew kontrolowany</i>	10.51	3.20	9.53	3.07	1.68	0.095
Externalised anger <i>Gniew kierowany na zewnątrz</i>	23.86	7.30	22.10	6.38	1.39	0.168
Indirect anger <i>Gniew pośredni</i>	9.76	3.78	8.93	3.61	1.22	0.226
Direct anger <i>Gniew bezpośredni</i>	14.53	4.64	13.16	3.81	1.75	0.084

Tab. 2. Differences in anger expression styles between girls with conduct disorder and the control group

Tab. 2. Różnice w stylach ekspresji gniewu między dziewczętami z zaburzeniami zachowania a grupą kontrolną

Różnice w strukturze obrazu siebie u dziewcząt z zaburzeniami zachowania i dziewcząt z grupy kontrolnej

Analizy statystyczne pozwoliły stwierdzić, że dziewczęta z zaburzeniami zachowania zaznaczały większą całkowitą liczbę przymiotników niż dziewczęta z grupy kontrolnej. Wskazywały też większą liczbę przymiotników o zabarwieniu negatywnym, a mniejszą – o zabarwieniu pozytywnym. Osoby z grupy eksperymentalnej uzyskały istotnie niższe wyniki w skali typowości (tab. 3).

Wyniki analizy porównawczej przeprowadzonej za pomocą testu *t*-Studenta pokazują, że dziewczęta z zaburzeniami zachowania ujawniały słabszą tendencję do wytrwałości oraz

Variable <i>Zmienna</i>	Study group <i>Grupa badana</i>		Control group <i>Grupa kontrolna</i>		<i>t</i>	<i>p</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Nck – total number of checked adjectives <i>Nck – całkowita liczba przymiotników</i>	41.49	8.72	36.67	8.26	3.06	0.003
Fav – number of favourable adjectives <i>Fav – liczba przymiotników pozytywnych</i>	40.66	8.83	46.74	7.62	-3.96	0.000
Ufv – number of unfavourable adjectives <i>Ufv – liczba przymiotników negatywnych</i>	54.17	10.38	49.70	8.60	2.52	0.013
Com – communality <i>Com – typowość</i>	31.05	11.79	36.21	8.18	-2.73	0.007

Tab. 3. Differences in the structure of self-image between girls with conduct disorder and the control group – modus operandi

Tab. 3. Różnice w strukturze obrazu siebie między dziewczętami z zaburzeniami zachowania a grupą kontrolną – modus operandi

Variable Zmienna	Study group Grupa badana		Control group Grupa kontrolna		t	p
	M	SD	M	SD		
Ach – need for achievement Ach – potrzeba osiągnięć	45.41	6.97	47.58	7.08	-1.66	0.099
Dom – the need for dominance Dom – potrzeba dominacji	47.41	7.02	48.96	6.91	-1.20	0.231
End – the need for endurance End – potrzeba wytrwałości	47.17	8.76	50.53	8.78	-2.06	0.042
Ord – the need for order Ord – potrzeba porządku	47.83	7.96	49.82	8.06	-1.34	0.183
Int – need for intraception Int – potrzeba rozumienia siebie i innych	39.25	10.26	40.95	9.91	-0.90	0.368
Nur – need for nurturance Nur – potrzeba opieki i wsparcia	41.80	8.76	45.00	7.31	-2.13	0.035
Aff – need for affiliation Aff – potrzeba afiliacji	44.46	9.85	50.98	9.46	-3.64	0.000
Het – need for heterosexuality Het – potrzeba kontaktów heteroseksualnych	46.49	7.86	49.21	8.79	-1.76	0.082
Exh – need for exhibition Exh – potrzeba ujawniania się	53.73	7.50	56.49	7.92	-1.93	0.056
Aut – need for autonomy Aut – potrzeba autonomii	54.24	8.25	53.58	6.88	0.47	0.642
Agg – need for aggression Agg – potrzeba agresji	53.10	10.96	50.75	8.73	1.27	0.206
Cha – need for change Cha – potrzeba zmiany	44.97	6.70	46.02	8.97	-0.72	0.475
Suc – need for succorance Suc – potrzeba wsparcia	50.56	6.54	51.00	7.66	-0.33	0.739
Aba – need for self-abasement Aba – potrzeba upokorzenia	49.53	7.75	47.49	7.83	1.41	0.163
Def – need for deference Def – potrzeba podporządkowania się	48.51	10.54	49.47	6.51	-0.59	0.556

Tab. 4. Differences in the structure of self-image between girls with conduct disorder and the control group – need subscales

Tab. 4. Różnice w strukturze obrazu siebie między dziewczętami z zaburzeniami zachowania a grupą kontrolną – podskale potrzeb

expression of three basic ego states: parent (including two components: control and nurturance), adult and child (“free child” and “adapted child”) (McKay et al., 2007). These are certain patterns of behaviour that involve emotions, views as well as manner of acting and communicating. The foundation of ego states are childhood experiences. All of the mentioned ego functions are present in every transaction and all of them play a role in the adaptation and social effectiveness of an individual. Analysis demonstrated the presence of statistically significant differences between girls with conduct disorder and girls from the control group in terms of the following ego states: nurturing parent, adult and free child – girls from youth detention centres achieved lower scores (Tab. 6).

In addition, differences between the groups on such scales as low originality, low intelligence and low originality, high intelligence were found. Detention centre inmates presented

Variable Zmienna	Study group Grupa badana		Control group Grupa kontrolna		t	p
	M	SD	M	SD		
Crs – counselling readiness Crs – gotowość na poradnictwo	45.93	10.18	43.09	9.55	1.55	0.124
SCn – self-control SCn – samokontrola	46.49	8.09	46.93	7.66	-0.30	0.765
SCfd – self-confidence SCfd – zaufanie do siebie	48.32	9.00	52.26	8.44	-2.43	0.017
PAdj – personal adjustment PAdj – przystosowane osobiste	42.41	9.42	44.88	5.90	-1.69	0.094
Iss – ideal self scale Iss – skala idealnego obrazu siebie	47.54	8.52	54.88	7.85	-4.82	0.000
Cps – creative personality scale Cps – skala osobowości twórczej	47.58	7.83	51.56	7.29	-2.83	0.005
Mls – military leadership scale Mls – skala zdolności przywódczych	40.32	8.72	42.75	7.32	-1.62	0.107
Mas – masculinity scale Mas – skala męskości	47.75	8.64	50.11	10.17	-1.35	0.180
Fem – femininity scale Fem – skala kobiecości	41.83	8.71	42.86	6.51	-0.72	0.474

Tab. 5. Differences in the structure of self-image between girls with conduct disorder and the control group – topical subscales
Tab. 5. Różnice w strukturze obrazu siebie między dziewczętami z zaburzeniami zachowania a grupą kontrolną – podskale tematyczne

wy były mniej aktywne, jeśli chodzi o opiekowanie się innymi. Ponadto w mniejszym zakresie podtrzymywały przyjacielskie związki z ludźmi niż dziewczęta z grupy kontrolnej (tab. 4).

W następnej kolejności poddano analizom skale tematyczne. Dziewczęta z placówki resocjalizacyjnej miały mniejsze zaufanie do samych siebie i mniej wyidealizowany obraz siebie, a także okazały się mniej twórcze niż uczennice z grupy kontrolnej (tab. 5).

Variable Zmienna	Study group Grupa badana		Control group Grupa kontrolna		t	p
	M	SD	M	SD		
CP – critical parent CP – krytyczny rodzic	48.27	10.26	49.33	8.53	-0.61	0.546
NP – nurturing parent NP – wychowujący rodzic	45.22	10.20	49.54	7.49	-2.59	0.011
A – adult A – dorosły	41.93	9.03	45.07	6.06	-2.19	0.031
FC – free child FC – wolne dziecko	48.44	6.68	53.28	6.95	-3.83	0.000
AC – adapted child AC – przystosowane dziecko	54.81	7.28	52.30	6.60	1.95	0.054

Tab. 6. Differences in the structure of self-image between girls with conduct disorder and the control group – Berne's transactional analysis subscales

Tab. 6. Różnice w strukturze obrazu siebie między dziewczętami z zaburzeniami zachowania a grupą kontrolną – podskale analizy transakcyjnej według Bernea

Variable Zmienna	Study group Grupa badana		Control group Grupa kontrolna		t	p
	M	SD	M	SD		
A1 – high originality, low intelligence A1 – wysoka oryginalność, niska inteligencja	46.95	7.56	49.09	9.34	-1.36	0.177
A2 – high originality, high intelligence A2 – wysoka oryginalność, wysoka inteligencja	50.97	7.85	51.16	9.19	-0.12	0.904
A3 – low originality, low intelligence A3 – niska oryginalność, niska inteligencja	50.34	9.65	54.72	8.81	-2.55	0.012
A4 – low originality, high intelligence A4 – niska oryginalność, wysoka inteligencja	42.51	6.84	46.75	7.51	-3.19	0.002
Self-acceptance Samoakceptacja	0.41	0.10	0.51	0.11	-5.11	0.000

Tab. 7. Differences in the structure of self-image between girls with conduct disorder and the control group – originality-intelligence and self-acceptance scales

Tab. 7. Różnice w strukturze obrazu siebie między dziewczętami z zaburzeniami zachowania a grupą kontrolną – skale oryginalności – inteligencji oraz samoakceptacja

low originality, low intelligence and low originality, high intelligence to a lesser degree than pupils from the control group (Tab. 7).

Statistically significant differences between girls with conduct disorder and pupils from the control group were also found for the self-acceptance index. Individuals from the study group had a lower level of self-acceptance than the ones from the control group (Tab. 7).

Links between self-image and the styles of anger expression among girls with conduct disorder

The higher the number of favourable adjectives checked by the girls on the ACL was, the higher the level of internalised anger and the lower the level of externalised anger did the girls display, both in an indirect and a direct manner.

The higher the number of unfavourable adjectives checked by the detention centre inmates was, the lower their level of internalised anger and controlled anger and the higher their level of indirectly or directly externalised anger was (Tab. 8).

The higher the need for aggression of individuals with conduct disorder was, the lower their level of internalised anger and the lower the degree to which they controlled and suppressed anger was; however, the level of indirectly or directly externalised anger was higher.

Higher self-control in the detention centre inmates was associated with a stronger tendency for internalised anger and controlling it and a weaker tendency for

Podskale analizy transakcyjnej skonstruowane zostały na podstawie teorii Erica Berne'a (za: Juros i Oleś, 1993). Berne rozpatrywał ludzkie zachowanie jako wyraz trzech podstawowych stanów ego: rodzicielskiego (obejmuje on dwie składowe – kontrolę i opiekuńczość), dorosłego i dziecięcego („wolne dziecko” i „dziecko przystosowane”) (McKay *et al.*, 2007). Są to pewne schematy zachowań, obejmujące emocje, przekonania, sposób działania i komunikowania się. Podwaliną stanów ego są doświadczenia z okresu dzieciństwa. Wszystkie wymienione funkcje ego są obecne w każdej transakcji i wszystkie odgrywają rolę w przystosowaniu i społecznej efektywności jednostki. Analizy wykazały występowanie istotnych statystycznie różnic między dziewczętami z zaburzeniami zachowania i dziewczętami z grupy kontrolnej w zakresie następujących stanów ego: wychowujący rodzic, dorosły oraz wolne dziecko – dziewczęta z placówek resocjalizacyjnych uzyskały niższe wyniki (tab. 6). Ponadto stwierdzono różnice między grupami w takich skalach, jak niska oryginalność i niska inteligencja oraz niska oryginalność i wysoka inteligencja. Wychowanki placówki resocjalizacyjnej w mniejszym zakresie niż uczennice prezentowały niską oryginalność i niską inteligencję oraz niską oryginalność i wysoką inteligencję (tab. 7).

Istotne statystycznie różnice między dziewczętami z zaburzeniami zachowania a uczennicami z grupy kontrolnej wystąpiły także w przypadku wskaźnika samoakceptacji. Osoby z grupy badanej miały niższy poziom samoakceptacji niż te z grupy kontrolnej (tab. 7).

Związki między obrazem siebie a stylami ekspresji gniewu wśród dziewcząt z zaburzeniami zachowania

Im więcej pozytywnych przymiotników dziewczęta wskazywały w ACL, tym wyższy ujawniały poziom gniewu kierowanego do wewnątrz, a niższy – gniewu kierowanego na zewnątrz, zarówno w sposób pośredni, jak i bezpośredni.

Im więcej przymiotników o zabarwieniu negatywnym zaznaczały wychowanki placówki resocjalizacyjnej, tym niższy był poziom gniewu kierowanego do wewnątrz i gniewu kontrolowanego, a wyższy – gniewu kierowanego na zewnątrz w sposób pośredni i bezpośredni (tab. 8).

Im większą potrzebę agresji prezentowały osoby z zaburzeniami zachowania, tym niższy ujawniały poziom gniewu kierowanego do wewnątrz oraz w tym mniejszym stopniu kontrolowały i tłumili gniew; rósł natomiast poziom gniewu kierowanego na zewnątrz w sposób pośredni i bezpośredni. Większa samokontrola wychowanek placówki resocjalizacyjnej wiązała się z silniejszą tendencją do kierowania gniewu do wewnątrz i jego kontrolowania oraz ze słabszą tendencją do kierowania gniewu na zewnątrz w sposób bezpośredni. Z kolei większa samoakceptacja u dziewcząt z zaburzeniami zachowania miała związek z ograniczeniem kierowania gniewu na zewnątrz w sposób pośredni i bezpośredni (tab. 8).

Szczegółowe wyniki badań w zakresie pozostałych związków między obrazem siebie a stylami ekspresji gniewu

Anger expression style <i>Styl ekspresji gniewu</i>	Internalised anger <i>Gniew kierowany do wewnątrz</i>	Controlled anger <i>Gniew kontrolowany</i>	Suppressed anger <i>Gniew tłumiony</i>	Externalised anger <i>Gniew kierowany na zewnątrz</i>	Indirect anger <i>Gniew pośredni</i>	Direct anger <i>Gniew bezpośredni</i>
Self-image <i>Obraz siebie</i>						
SA – self-acceptance <i>SA – samoakceptacja</i>	0.23	0.15	0.16	–0.39**	–0.34**	–0.33*
Nck – total number of checked adjectives <i>Nck – całkowita liczba przymiotników</i>	0.01	–0.08	0.20	–0.08	–0.11	–0.04
Fav – number of favourable adjectives <i>Fav – liczba przymiotników pozytywnych</i>	0.28*	0.24	0.12	–0.38**	–0.35**	–0.35**
Ufv – number of unfavourable adjectives <i>Ufv – liczba przymiotników negatywnych</i>	–0.31*	–0.28*	–0.09	0.35**	0.31**	0.27*
Com – communality of responses <i>Com – typowość odpowiedzi</i>	0.08	0.23	–0.23	–0.09	–0.12	–0.11
Ach – need for achievement <i>Ach – potrzeba osiągnięć</i>	0.07	–0.04	0.18	–0.09	–0.09	0.02
Dom – need for dominance <i>Dom – potrzeba dominacji</i>	–0.23	–0.16	–0.18	0.22	0.09	0.29*
End – need for endurance <i>End – potrzeba wytrwałości</i>	0.21	0.10	0.26*	–0.18	–0.18	–0.17
Ord – need for order <i>Ord – potrzeba porządku</i>	0.25	0.14	0.24	–0.29*	–0.24	–0.28*
Int – need for intraception <i>Int – potrzeba rozumienia siebie i innych</i>	0.21	0.10	0.22	–0.28*	–0.22	–0.30*
Nur – need for nurturance <i>Nur – potrzeba opiekania się</i>	0.28*	0.15	0.29*	–0.42***	–0.37**	–0.42***
Aff – need for affiliation <i>Aff – potrzeba afiliacji</i>	0.19	0.09	0.19	–0.38**	–0.34**	–0.32*
Het – need for heterosexuality <i>Het – potrzeba kontaktów heteroseksualnych</i>	0.01	0.14	–0.25	–0.09	–0.02	–0.13
Exh – need for exhibition <i>Exh – potrzeba ujawniania się</i>	–0.49***	–0.39**	–0.28*	0.40**	0.26*	0.41***
Aut – need for autonomy <i>Aut – potrzeba autonomii</i>	–0.31*	–0.21	–0.24	0.14	0.06	0.20
Agg – need for aggression <i>Agg – potrzeba agresji</i>	–0.40***	–0.28*	–0.31*	0.44**	0.32*	0.47***
Cha – need for change <i>Cha – potrzeba zmiany</i>	–0.16	–0.06	–0.14	0.20	0.03	0.15
Suc – need for succorance <i>Suc – potrzeba wsparcia</i>	–0.01	–0.08	0.13	0.01	–0.06	0.05
Aba – need for self-abasement <i>Aba – potrzeba upokorzenia</i>	0.32*	0.25	0.22	–0.26*	–0.12	–0.35**
Def – need for deference <i>Def – potrzeba podporządkowania się</i>	0.12	0.09	0.11	–0.22	–0.26*	–0.22
Crs – counselling readiness <i>Crs – gotowość na poradnictwo</i>	–0.22	–0.18	–0.12	0.24	0.28*	0.20
SCn – self-control <i>SCn – samokontrola</i>	0.44***	0.36*	0.20	–0.39**	–0.25	–0.45***
SCfd – self-confidence <i>SCfd – zaufanie do siebie</i>	–0.01	0.01	0.01	–0.15	–0.14	–0.12
PAdj – personal adjustment <i>PAdj – przystosowanie osobiste</i>	0.33*	0.27*	0.15	–0.20	–0.10	–0.20
Iss – ideal self scale <i>Iss – skala idealnego obrazu siebie</i>	0.17	0.13	0.06	–0.19	–0.15	–0.09
Cps – creative personality scale <i>Cps – skala osobowości twórczej</i>	0.02	0.02	–0.01	–0.17	–0.11	–0.17
Mls – military leadership scale <i>Mls – skala zdolności przywódczych</i>	0.28*	0.16	0.27*	–0.22	–0.30*	–0.13
Mas – masculinity scale <i>Mas – skala męskości</i>	–0.23	–0.16	–0.19	0.07	0.13	0.10
Fem – femininity scale <i>Fem – skala kobiecości</i>	0.19	0.18	0.07	–0.13	–0.12	–0.11

Tab. 8. Links between self-image and the styles of anger expression in the group of girls with conduct disorder (n = 59)
Tab. 8. Związki obrazu siebie ze stylami ekspresji gniewu w grupie dziewcząt z zaburzeniami zachowania (n = 59)

Anger expression style <i>Styl ekspresji gniewu</i>	Internalised anger <i>Gniew kierowany do wewnątrz</i>	Controlled anger <i>Gniew kontrolowany</i>	Suppressed anger <i>Gniew tłumiony</i>	Externalised anger <i>Gniew kierowany na zewnątrz</i>	Indirect anger <i>Gniew pośredni</i>	Direct anger <i>Gniew bezpośredni</i>
Self-image <i>Obraz siebie</i>						
CP – critical parent <i>CP – krytyczny rodzic</i>	–0.09	–0.05	–0.10	–0.01	0.07	0.01
NP – nurturing parent <i>NP – wychowujący rodzic</i>	0.23	0.13	0.21	–0.20	–0.18	–0.18
A – adult <i>A – dorosły</i>	0.36**	0.31*	0.15	–0.20	–0.13	–0.21
FC – free child <i>FC – wolne dziecko</i>	–0.18	–0.05	–0.26*	0.11	–0.02	0.20
AC – adapted child <i>AC – przystosowane dziecko</i>	–0.17	–0.14	0.03	0.21	0.15	0.19
A1 – high originality, low intelligence <i>A1 – wysoka oryginalność, niska inteligencja</i>	–0.20	–0.09	–0.28*	0.10	–0.01	0.20
A2 – high originality, high intelligence <i>A2 – wysoka oryginalność, wysoka inteligencja</i>	–0.11	–0.05	–0.11	–0.07	–0.03	–0.07
A3 – low originality, low intelligence <i>A3 – niska oryginalność, niska inteligencja</i>	0.06	–0.01	0.11	–0.06	–0.08	–0.06
A4 – low originality, high intelligence <i>A4 – niska oryginalność, wysoka inteligencja</i>	0.21	0.20	0.04	–0.22	–0.26	–0.12

Tab. 8. Links between self-image and the styles of anger expression in the group of girls with conduct disorder (n = 59) (cont.)

Tab. 8. Związki obrazu siebie ze stylami ekspresji gniewu w grupie dziewcząt z zaburzeniami zachowania (n = 59) (cd.)

directly externalised anger. In addition, higher self-acceptance in girls with conduct disorder was associated with reduced indirect and direct externalisation of anger (Tab. 8). Detailed results regarding the remaining links between self-image and anger expression styles in the group of girls with conduct disorder is presented in Tab. 8.

DISCUSSION

Adolescents with conduct disorder often consider themselves to be inferior, less important and not particularly worthwhile (Kubacka-Jasiecka, 1986). Drwal (1981) believes that a positive self-image protects against breaking the law, while a negative self-image has the opposite effect. The results of the present study also indicate that girls with conduct disorder had a more negative self-image in comparison with girls from the control group. A more negative self-image in the study group was associated with more frequent indirect and direct externalisation of anger, which is often considered tantamount to aggression (Juczyński, 2009) and less effective control of anger.

It turned out that girls with conduct disorder engaged in activities associated with nurturing other people and sought and maintained friendships with others to a smaller extent than the control group. Interpersonal relationships play a key role in the process of socialisation since they are associated with a sense of appreciation, acceptance and recognition (Muszyński, 2005). The results of the present study also indicate that individuals with conduct disorder displayed lower endurance as well as having lower self-confidence.

In addition, girls from a detention centre achieved lower scores on three ego states: nurturing parent, adult and free

w grupie dziewcząt z zaburzeniami zachowania zostały przedstawione w tab. 8.

OMÓWIENIE

Młodzież z zaburzeniami zachowania częstokroć uważa siebie za gorszą, mniej znaczącą i niezbyt wartościową (Kubacka-Jasiecka, 1986). Drwal (1981) twierdzi wręcz, że pozytywny obraz siebie chroni przed konfliktem z prawem, negatywny zaś – przeciwnie. Również wyniki przeprowadzonych badań wskazują, iż dziewczęta z zaburzeniami zachowania miały bardziej negatywny obraz siebie w porównaniu z dziewczętami z grupy kontrolnej. Bardziej negatywny obraz siebie w grupie badanej był związany z częstszym kierowaniem gniewu na zewnątrz w sposób pośredni i bezpośredni – często utożsamianym z agresją (Juczyński, 2009) oraz mniej efektywnym kontrolowaniem gniewu.

Okazało się, że dziewczęta z zaburzeniami zachowania podejmowały mniejszą aktywność mającą na celu opiekowanie się innymi ludźmi oraz w mniejszym zakresie poszukiwały przyjacielskich relacji z innymi i podtrzymywały te relacje – tymczasem kontakty interpersonalne odgrywają kluczową rolę w procesie socjalizacji, ponieważ wiążą się z poczuciem dowartościowania, akceptacji i uznania (Muszyński, 2005). Wyniki prezentowanych badań wskazują także, iż osoby z zaburzeniami zachowania ujawniały mniejszą wytrwałość, a zarazem miały mniejsze zaufanie do siebie. Ponadto dziewczęta z placówki resocjalizacyjnej uzyskiwały niższe wyniki w zakresie trzech stanów ego – wychowujący rodzic, dorosły oraz wolne dziecko – w porównaniu z rówieśniczkami, u których nie zdiagnozowano zaburzeń zachowania. Na podstawie analiz przypuszcza się, że rzadziej wykazywały troskę o innych i udzielały wsparcia; w mniejszym

child compared to their peers with no diagnosed conduct disorder. On the basis of the analysis it is presumed that they demonstrated concern about others and gave them support less frequently, focused on tasks to a smaller extent and were guided by emotions to a higher degree. Girls with conduct disorder were not able to solve their problems using adaptive ways of coping and became involved in conflicts easily. Based on the scores on the originality-intelligence scale it can be concluded that these girls turned out to be less creative and joyful and found it more difficult to express their emotions freely, both positive and negative ones.

A hypothesis may be made that girls with conduct disorder presented difficulties in emotional regulation and adaptive problem solving. This observation has been corroborated by a large number of studies (Plattner and Karnik, 2007; Zmudziejewska and Basińska, 2013).

The higher the self-control of the detention centre inmates was, the more frequently did they internalise and control their anger and the less frequently did they externalise their anger in a direct way.

Studies on the self-esteem and self-acceptance of minors placed in youth detention centres suggest a link between self-esteem and the type and degree of social deviation (Drwal, 1981; Maciaszczyk, 2010; Ostrowska and Milewska, 1986; Rode, 2009). In the present study girls with conduct disorder presented a lower level of self-acceptance than girls from the control group. Lower self-acceptance was associated with more frequent externalisation of anger in an indirect and direct way.

CONCLUSIONS

The results of the present study indicate the existence of links between self-image and anger expression in a group of girls with conduct disorder. It is presumed that in the case of girls placed in rehabilitation centres the diagnosis of self-image will be extremely valuable for the prediction of how they will function in such places. In particular, it will allow to predict physical aggression towards other inmates or staff. As a result, it will be possible to develop adequate corrective measures in terms of therapy and rehabilitation, focused on building self-acceptance, positive self-image and self-control. Therapeutic work methods such as sociotherapy, drama and psychodrawing may also prove effective for girls with conduct disorder functioning outside of rehabilitation centres. Engaging adolescents in various forms of voluntary work such as, for example, helping at an animal shelter and organising activities for children in a hospital or hospice brings good results. This is due to the development of empathy and the possibility to experience social approval associated with such work.

Conflict of interest

The author does not report any financial or personal affiliations to persons or organisations that could negatively affect the content of or claim to have rights to this publication.

zakresie koncentrowały się na zadaniach, a w większym ich postępowaniem kierowały emocje. Dziewczeta z zaburzeniami zachowania nie potrafiły rozwiązywać problemów za pomocą adaptacyjnych metod radzenia sobie, z łatwością wchodziły w konflikty. Po uwzględnieniu wyników w skali oryginalności – inteligencji można stwierdzić, że okazały się mniej twórcze i radosne oraz miały większe trudności ze swobodnym wyrażaniem swoich emocji, zarówno pozytywnych, jak i negatywnych.

Można sformułować hipotezę, iż dziewczeta z zaburzeniami zachowania prezentowały trudności w regulacji emocjonalnej i adaptacyjnym rozwiązywaniu problemów. Ta obserwacja znajduje potwierdzenie w licznych badaniach (Plattner i Karnik, 2007; Zmudziejewska i Basińska, 2013).

Im większą samokontrolą cechowały się wychowanki placówki resocjalizacyjnej, tym częściej kierowały gniew do wewnątrz i go kontrolowały oraz tym rzadziej kierowały gniew na zewnątrz w sposób bezpośredni.

Badania nad samooceną i samoakceptacją nieletnich przebywających w zakładach poprawczych sugerują związek samooceny z rodzajem i stopniem wykołajenia społecznego (Drwal, 1981; Maciaszczyk, 2010; Ostrowska i Milewska, 1986; Rode, 2009). W omawianym tu badaniu dziewczeta z zaburzeniami zachowania prezentowały niższy poziom samoakceptacji niż dziewczeta z grupy kontrolnej. Mniejsza samoakceptacja wiązała się z częstszym kierowaniem gniewu na zewnątrz w sposób pośredni i bezpośredni.

WNIOSKI

Wyniki przeprowadzonych badań wskazują na występowanie związków między obrazem siebie a ekspresją gniewu w grupie dziewcząt z zaburzeniami zachowania. W przypadku dziewcząt umieszczonych w placówkach resocjalizacyjnych przypuszcza się, iż diagnoza obrazu siebie będzie niezwykle cenna dla predykcji sposobu funkcjonowania wychowanek na terenie placówki. W szczególności pozwoli przewidywać pojawienie się agresji fizycznej wobec innych wychowanek czy wobec kadry. W efekcie możliwe stanie się opracowanie adekwatnych działań naprawczych o charakterze terapeutycznym i resocjalizacyjnym, skoncentrowanych na budowaniu samoakceptacji, pozytywnego obrazu siebie i samokontroli. Także w przypadku dziewcząt z zaburzeniami zachowania funkcjonujących poza placówkami resocjalizacyjnymi skuteczne mogą się okazać takie metody pracy terapeutycznej, jak socjoterapia, drama i psychorysunek. Pozytywne efekty przynosi również angażowanie młodzieży w różne formy wolontariatu, przykładowo – w pomoc w schronisku dla zwierząt, organizację zajęć dla dzieci w oddziałach szpitalnych czy hospicjum. Sprzyja to bowiem rozwojowi empatii i umożliwia wtórne doświadczenie aprobaty społecznej.

Konflikt interesów

Autorka nie zgłasza żadnych finansowych ani osobistych powiązań z innymi osobami lub organizacjami, które mogłyby negatywnie wpłynąć na treść publikacji oraz rościć sobie prawo do tej publikacji.

References / Piśmiennictwo

- Aronson E, Wilson TD, Akert RM: Psychologia społeczna. Zysk i Spółka, Poznań 2010.
- Baumeister RF, Campbell JD, Krueger JI et al.: Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? *Psychol Sci Public Interest* 2003; 4: 1–44.
- Beck JS: Terapia poznawcza. Podstawy i zagadnienia szczegółowe. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2005.
- Białecka-Pikul M: Psychopatologia rozwojowa jako dziedzina badań nad rozwojem atypowym. *Psychol Rozwoj* 2011; 16: 15–25.
- Borzucka-Sitkiewicz K: Środowiskowe uwarunkowania agresywnych zachowań młodzieży. Uniwersytet Śląski, Katowice 2010.
- Brzezińska A: Społeczna psychologia rozwoju. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2000.
- Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. Fifth edition (DSM-5). American Psychiatric Association, Arlington, VA 2013.
- Drwal RŁ: Osobowość wychowanków zakładów poprawczych. Badania nad funkcjami podkultury zakładowej. Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo, Wrocław 1981.
- Frick PJ: Developmental pathways to conduct disorder: implications for serving youth who show severe aggressive and antisocial behavior. *Psychol Schs* 2004; 41: 823–834.
- Hołyst B: Kryminologia. Wydawnictwa Prawnicze PWN, Warszawa 1999.
- Iniewicz G: Zaburzenia emocjonalne u dzieci i młodzieży z perspektywy teorii przywiązania. *Psychiatr Pol* 2008; 42: 671–682.
- Juczyński Z: Narzędzia pomiaru w promocji i psychologii zdrowia. Pracownia Testów Psychologicznych, Warszawa 2009.
- Juroś A, Oleś P: Struktura czynnikowa i skupieniowa Testu Przymiotnikowego ACL H. G. Gougha i A. B. Heilbruna (Przydatność dla diagnostyki psychologicznej). In: Brzeziński J, Hornowska E (eds.): Z psychometrycznych problemów diagnostyki psychologicznej. Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 1993: 171–201.
- Kernis MH, Grannemann BD, Barclay LC: Stability and level of self-esteem as predictors of anger arousal and hostility. *J Pers Soc Psychol* 1989; 56: 1013–1022.
- Kubacka-Jasiecka D: Struktura „ja” a związek między agresywnością i lękiem. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1986.
- Larkby CA, Goldschmidt L, Hanusa BH et al.: Prenatal alcohol exposure is associated with conduct disorder in adolescence: findings from a birth cohort. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 2011; 50: 262–271.
- Maciaszczyk P: Agresywność a asertywność młodocianych sprawców przestępstw. Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. prof. Stanisława Tarnowskiego, Tarnobrzeg 2010.
- Maniglio R: Significance, nature, and direction of the association between child sexual abuse and conduct disorder: a systematic review. *Trauma Violence Abuse* 2015; 16: 241–257.
- McKay M, Davis M, Fanning P: Sztuka skutecznego porozumiewania się. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2007.
- Moore AA, Silberg JL, Roberson-Nay R et al.: Life course persistent and adolescence limited conduct disorder in a nationally representative US sample: prevalence, predictors, and outcomes. *Soc Psychiatry Epidemiol* 2017; 52: 435–443.
- Muszyński H: Zarys teorii wychowania. Wydawnictwo PWN, Warszawa 2005.
- Niebrzydowski L: O poznawaniu i ocenie samego siebie. Nasza Księgarnia, Warszawa 1976.
- Oakley C, Harris S, Fahy T et al.: Childhood adversity and conduct disorder: a developmental pathway to violence in schizophrenia. *Schizophr Res* 2016; 172: 54–59.
- Ogińska-Bulik N, Juczyński Z: Skala Ekspresji Gniewu – SEG. In: Juczyński Z (ed.): Narzędzia pomiaru w promocji i psychologii zdrowia. Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Warszawa 2001: 47–54.
- Oleś M: Wybrane zagadnienia z psychologii klinicznej i osobowości. T. VI: Metody diagnostyczne w badaniach dzieci i młodzieży. Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2005.
- Ostrowska K, Milewska E: Diagnozowanie psychologiczne w kryminologii. Przewodnik metodyczny. Wydawnictwo ATK, Warszawa 1986.
- Pecyna M: Rodzinne uwarunkowania zachowania dziecka w świetle psychologii klinicznej. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1998.
- Plattner B, Karnik N, Jo B et al: State and trait emotions in delinquent adolescents. *Child Psychiatry Hum Dev* 2007; 38: 155–169.
- Popielarska A: Psychiatria wieku rozwojowego. Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa 1989.
- Presnall N, Webster-Stratton CH, Constantino JN: Parent training: equivalent improvement in externalizing behavior for children with and without familial risk. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 2014; 53: 879–887. e1–2.
- Rhee SH, Friedman NP, Corley RP et al.: An examination of the developmental propensity model of conduct problems. *J Abnorm Psychol* 2016; 125: 550–564.
- Rode M: Charakterystyka wybranych cech psychicznych nieletnich dziewcząt. In: Gulla B, Wysocka-Pleczyk I (eds.): Przystępność nieletnich. Dziecko jako ofiara i sprawca przemocy. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2009: 87–110.
- Seals D, Young J: Bullying and victimization: prevalence and relationship to gender, grade level, ethnicity, self-esteem, and depression. *Adolescence* 2003; 38: 735–747.
- Siemionow J: Niedostosowanie społeczne nieletnich: działania, zmiana, efektywność. Wydawnictwo Difin, Warszawa 2011.
- Szcówka-Nowak M: Dziecko z zaburzeniami zachowania. In: Cytowska B, Winczura B, Stawarski A (eds.): Dzieci chore, niepełnosprawne i z utrudnieniami w rozwoju. Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2008: 495–508.
- Walker D, Holtfrete K: Adolescent motherhood, depression, and delinquency. *J Child Fam Stud* 2016; 25: 939–948.
- Zhou J, Yao N, Fairchild G et al.: Altered hemodynamic activity in conduct disorder: a resting-state fMRI investigation. *PLoS One* 2015; 10: e0122750.
- Zmudziejewska A, Basińska MA: Zagniewane przestępczynie. Charakterystyka gniewu doświadczanego przez nieletnie sprawczynie przestępstw. *Pol Forum Psychol* 2013; 18: 226–244.